ISSN 2617-5940

ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗБІРНИК наукових праць

ДЕРЖАВНОГО ПОДАТКОВОГО УНІВЕРСИТЕТУ

ЕЛЕКТРОННЕ НАУКОВЕ ВИДАННЯ № 2 2022

ISSN 2617-5940

Державний податковий університет

Збірник наукових праць Державного податкового університету

Електронне наукове видання № 2, 2022

УДК 33 + 657

Збірник наукових праць Державного податкового університету : електронне наукове видання (категорія Б) [Електронний ресурс] / гол. ред. Т. Паєнтко; Державний податковий університет. 2022. № 2. Режим доступу: https://dpu.edu.ua/zbirnyk-naukovykh-prats-derzhavnoho-podatkovoho-universytetu. Заголовок з екрана.

Журнал розміщено в профільних міжнародних наукометричних базах даних, репозитаріях та пошукових системах:

- **Vernadsky National Library of Ukraine**
- **Google Academy**
- **Crossref**
- **The European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences**
- **(ERIH PLUS)**
- **CiteFactor**
- **MIAR**
- **Open Academic Journals Index**
- **INFOBASEINDEX**
- **Turkish Education Index**

Затверджено Вченою радою Державного податкового університету (протокол № 6 від 24 листопада 2022 року)

Редакційна колегія не завжди поділяє позицію авторів.
За точність викладеного матеріалу відповідальність покладено на авторів.
Рукописи рецензуються редакційною колегією та перевіряються в системі унікальності текстів «UNICHECK».
Зміни тексту та скорочення, що впливають на зміст матеріалів, а також їх перейменування вносяться редакцією за погодженням авторів.
У разі передруку матеріалів посилання на «Збірник наукових праць Державного податкового університету» обов'язкове.

Адреса редакції: вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська обл., 08201, Україна

E-mail: 32.10@dpu.edu.ua

Вебсайт (вебсторінки) наукового видання:

https://dpu.edu.ua/zbirnyk-naukovykh-prats-derzhavnoho-podatkovoho-universytetu

Редакційна колегія:

голова редколегії: **Паєнтко Тетяна**, *доктор економічних наук, професор, Державний податковий університет (Україна)*
відповідальний секретар:
Гордей Оксана, *доктор економічних наук, професор, Державний податковий університет (Україна)*

Склад редакційної колегії:

Барін Кумар Рой, *PhD, Коледж Маулана Азад, Калькутта (Індія)*
Бедринець Мирослава, *кандидат економічних наук, доцент, Державний податковий університет (Україна)*
Бедіанашвілі Гіві, *доктор економічних наук*, *Інститут досліджень економічних та соціальних проблем глобалізації Європейського університету Грузії (Грузія)*
Белінська Лариса, *доктор економічних наук, Вільнюський університет (Литва)*
Береславська Олена, *доктор економічних наук*, *професор, Державний податковий університет (Україна)*
Білик Олена, *доктор наук з державного управління, доцент, Національний університет «Львівська політехніка» (Україна)*
Боссіо Флавіо, *PhD, Parthenope Університет Неаполю (Італія)*
Глонті Владімер, *доктор наук, Державний університет імені Шота Руставелі (Грузія)*
Гулей Анатолій, *доктор економічних наук, професор, Українська міжбанківська валютна біржа, Західноукраїнський національний університет (Україна)*
Гусятинський Микола, *кандидат технічних наук, доцент, Державний податковий університет (Україна)*
Дзюбинська Агнешка, *PhD, Економічний університет у Катовицях (Польща)*
Ед-Давалі Сліман, *PhD, Національна школа комерції і менеджменту, Університет Chouaib Doukkali (Марокко)*
Зекірі Юзуф, *PhD, Південно-східний європейський університет (Республіка Північна Македонія)*
Коваленко Юлія, *доктор економічних наук, професор, Державний податковий університет (Україна)*
Кола Форцім, *PhD, Університет Марліна Барлеті (Албанія)*
Мартиненко Валентина, *доктор економічних наук*, *доцент, Державний податковий університет (Україна)*
Маршалок Тарас, *доктор економічних наук*, *доцент, Західноукраїнський національний університет (Україна)*
Онишко Світлана, *доктор економічних наук, професор, Державний податковий університет (Україна)*
Петруці Рафаель, *PhD, Віденський університет економіки і бізнесу (Австрія)*
Проскура Катерина, *доктор економічних наук*, *професор, Київський науково-дослідний інститут судових експертиз (Україна)*
Сагаян Мартін, *PhD, Карунський технологічно-науковий інститут (Індія)*
Слюсарева Людмила, *доктор економічних наук*, *доцент, Державний податковий університет (Україна)*
Стежко Надія, *доктор економічних наук, професор, Державний податковий університет (Україна)*
Унинець-Ходаківська Валентина, *кандидат економічних наук, доцент, Державний податковий університет (Україна)*
Хасан Рохаіл, *PhD, Технологічний університет PETRONAS (Малайзія)*
Ховрак Інна, *доктор економічних наук, доцент, Державний податковий університет (Україна)*
Чуницька Ірина, *доктор економічних наук, професор, Державний податковий університет (Україна)*
Шимберова Іветта, *PhD, Технологічний університет Брно (Чехія)*
Язлюк Борис, *доктор економічних наук*, *професор, Західноукраїнський національний університет (Україна)*
Які Анджей, *доктор наук, Краківський економічний університет (Польща)*

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ ДЕРЖАВНОГО ПОДАТКОВОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Спеціальності: 051 «Економіка», 071 «Облік і оподаткування», 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», 073 «Менеджмент», 075 «Маркетинг», 281 «Публічне управління та адміністрування»

Засновник та видавець

Державний податковий університет

Електронне наукове видання № 2, 2022

УДК 33 + 657

ЗМІСТ

Гордей О., Рябокінь М., Новицька О., Котух Є., Козій Н.
Особливості складання пропозицій до прогнозу бюджетів об'єднаних територіальних громад 6

Джалагонія Д., Папаскуа Ю., Тезіашвілі Л., Кучма О.
Тенденції гармонізації податку на додану вартість до вимог ЄС у Грузії..... 39

Онишко С., Бєлін В.
Актуалізація і динаміка розвитку деглобалізаційних процесів та їх впливу на формування економічної політики..... 66

Маршалок Т., Мискін Ю.
Боргова політика України в умовах воєнного стану 81

Мельничук Г., Ткаченко В.
Теоретико-методичні аспекти податкового планування на підприємстві 97

Лаговський В., Немировська О.
Діджіталізація економіки як тенденція суспільного розвитку 117

Яценко І.
Тренди розвитку ринку інвестиційних фінансових послуг України в умовах системної дестабілізації..... 138

Ніжегородцев В., Петренко Л.
Цифровий інструментарій кадрової складової системи економічної безпеки підприємства..... 155

CONTENTS

Hordei O., Ryabokin M., Novytska O., Kotukh E., Koziy N.
Features of Compiling Proposals for Forecasting the Budgets
of the United Territorial Communities..... 6

Jalagonia D., Papaskua I., Teziashvili L., Kuchma O.
Trends in the Harmonization of Value Added Tax
to EU Requirements in Georgia 39

Onyshko S., Belin V.
Actualization and Development Dynamics of Deglobalization Processes and
their Influence on the Formation of Economic Development 66

Marshalok T., Myskin Yu.
Ukraine's Debt Policy under Martial Law 81

Melnychuk G., Tkachenko V.
Theoretical and Methodological Aspects of Tax Planning at the Enterprise 97

Lagovskyi V., Nemirovska O.
Digitalization of the Economy as a Trend of Social Development 117

Yatsenko I.
The Development of Investment Financial Services Trends
of Ukraine in Conditions of Systemic Destabilization..... 138

Petrenko L., Nizhegorodtsev V.
Digital Toolkit of the Personnel Component
of the Economic Security System of the Enterprise 155

УДК 336.02
JEL F42, H87
DOI 10.33244/2617-5940.2.2022.66-80

С. Онишко,
д-р екон. наук, професор, професор кафедри фінансових ринків та технологій
e-mail: onyshko_sv@ukr.net
ORCID ID 0000-0001-9073-6166;
В. Бєлін,
аспірант кафедри фінансових ринків та технологій, Державний податковий університет
e-mail: bielinvladislav@gmail.com
ORCID ID 0000-0003-1018-2170

АКТУАЛІЗАЦІЯ І ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ДЕГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ЇХ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Стаття присвячення дослідженню актуальної тенденції посилення деглобалізаційних процесів та зміни інтересів держави у сфері економічної політики. Потрясіння в торгово-економічному секторі внаслідок пандемії COVID-19 суттєво вплинули на експортно-імпортні відносини між окремими країнами. Аналізуючи динаміку зростання обмежувальних торгових заходів між країнами, з'ясовано, що наслідки світового карантину поступово призводять до зростання ролі деглобалізації, а саме регіональної інтеграції та глокації. Визначено вплив воєнних дій в Україні на розвиток деглобалізаційних процесів. Зроблено висновок про важливість аналізу й відображення об'єктивного впливу деглобалізаційних процесів з позицій взаємозв'язку з формуванням економічної політики.

Ключові слова: *глобалізація, деглобалізація, протекціонізм, пандемія COVID-19, економічна політика, регіональна інтеграція, глокація.*

S. Onyshko,
Dr. Econ. of Sciences Professor, Professor of the Financial Markets Department and Technologies
e-mail: onyshko_sv@ukr.net
ORCID ID 0000-0001-9073-6166;
V. Bielin,
Post-graduate student of the Financial Markets Department and Technologies,
State Tax University
e-mail: bielinvladislav@gmail.com
ORCID ID 0000-0003-1018-2170

CHANGES IN ECONOMIC POLICY ON THE BACKGROUND OF INCREASING DE-GLOBALIZATION PROCESSES AND INCREASING REGIONAL IMPORTANCE

The article is dedicated to the study of the current trend of strengthening deglobalization processes and changes in state interests in the field of economic policy. Upheavals in the trade and economic sector as a result of the COVID-19 pandemic have significantly affected export-import relations between individual countries. Analyzing the dynamics of the growth of restrictive trade measures between countries, it was found that the consequences of the global quarantine gradually lead to an increase in the role of deglobalization, namely regional integration and glocalization. The influence of military actions in Ukraine on the development of deglobalization processes is determined. The conclusion is made about the importance of analyzing and reflecting the objective impact of deglobalization processes from the standpoint of the relationship with the formation of economic policy.

Keywords: *globalization, deglobalization, protectionism, COVID-19 pandemic, economic policy, regional integration, glocalization.*

Постановка проблеми. Сучасні тенденції, які склалися в XXI столітті на рівнях міжнародної економіки, вітчизняного виробництва та

корпоративних структур, ставлять політиків, науковців і підприємців перед необхідністю пошуку нових джерел створення та підвищення рівня ВВП, прогресивних точок економічного зростання й управління ризиками в умовах невизначеності та хаотичного розвитку реального і фінансового секторів економіки. Останніми десятиріччями принципово змінюється співвідношення матеріальної та нематеріальної, або цифрової складової економіки, збільшується розрив у рівнях технологічного прогресу в постіндустріальних країнах і країнах, які розвиваються, що, відповідно, поглиблює диференціацію в рівнях доходів та якості життя загалом, особливо в умовах форсмажорних обставин, в яких опинився світ, зокрема під час поширення пандемії та обставин несподіваного характеру, а саме вторгнення Росії на територію України. Це актуалізує дослідження якісних змін процесів глобалізації та їх поєднання із зародженням у різних країнах тренду деглобалізації, які посилюються політичним впливом держав із застосуванням політики економічного та технологічного протекціонізму, витончених правил гри й інструментів для здобування ринкових переваг на високотехнологічних і фінансових ринках, здатних відкрити більш широкі можливості для залучення зовнішніх джерел фінансування та покриття інноваційних ризиків.

Мета статті полягає у дослідженні та аналізі динаміки зростання явища деглобалізації та відображення її впливу на можливі зміни в економічній політиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Торкаючись окремих аспектів деглобалізаційної проблематики, варто зазначити, що ряд економічних істориків та аналітиків вказують, що глобалізація не є новим явищем, як на цьому наголошували інші вчені, зокрема П. Херст [1]. Так, П. Байрох свідчив про поворот протекціоністської торгової політики в Європі вже з кінця 1870-х років. Дж. Уільямсон у кінці свого Послання Президента до Асоціації економічної історії припустив, що глобалізація наприкінці XIX століття могла «посіяти власне знищення», створюючи як переможців, так і переможених [2, с. 302]. Це припущення розвивали й такі автори, як К. О'Рурк

[3], Е. Тіммер [4], Дж. Вільямсон [5], Т. Хаттон [6]. Воно також було однією з основних тем для праці О'Рурка. Г. Джеймс продовжив цю полеміку в міжвоєнний період, і, можливо, події 2016 року стали менш несподіваними для зазначених авторів. Підвищений інтерес до процесів деглобалізації підтверджується науково-прикладними дослідженнями вітчизняних учених, зокрема: О. Довгаль, Г. Довгаль [7], Н. Казакової, А. Старостіної, О. Каніщенко [8] та інших.

Однак, незважаючи на зростаючу кількість наукових праць, присвячених проблемам деглобалізації, складно стверджувати, що ця проблематика досліджена повною мірою та має стійкі практичні застосування. У контексті економічних досліджень напрям деглобалізації містить значний потенціал для її повного або часткового врахування в економічній політиці, що зі свого боку потребує відображення об’єктивного впливу деглобалізаційних процесів на всі сфери життєдіяльності.

Методи дослідження. В основу вибору методології дослідження покладені відносини та взаємозалежності, що пов’язані з якісно новими рівнями інтегрованості та взаємозалежності світу в процесі розгортання феномену глобалізації, що характеризується багатоаспектністю сутності та різноманітністю форм і наслідків, у яких вона реалізується. Для реалізації поставленої мети використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, а саме: історичного та термінологічного аналізу, конкретизації, узагальнення, спостереження, порівняння, системно-структурний.

Виклад основного матеріалу. Деглобалізація як новітня течія економічних суперечностей відображає ідею дискредитації «сценаріїв» сучасної глобалізації як такої, що спричинила економічний колапс, поставивши у скрутні умови національні держави. Фактично йдеться про закінчення глобалізаційної ери у сучасному її вигляді та про потребу вдосконалення економічних стратегій на локальному і національному рівнях. Так, американський дослідник У. Белло [12] позиціонує такий підхід, як нову можливість у пошуку альтернативних шляхів соціально-економічного

розвитку. У розумінні дослідника деглобалізація є комплексною економічною парадигмою та повноцінною альтернативою неоліберальній економічній ідеології.

Критичний аналіз ідеї перманентного економічного зростання знаходимо й у роботах сучасного чеського економіста та філософа Т. Седлачека, який доходить висновку, що таке зростання є показником економічних систем, які втратили мету для розвитку. Як дієву альтернативу, дослідник пропонує відшукати такий темп економічного розвитку, який країна здатна утримувати, тобто зважати на потребу обмеження економічного зростання, оскільки «капіталізм і демократія можуть існувати й без зростання» [9, с. 473].

Відірваність фінансової системи від проблем розвитку реального сектору економіки України підштовхує вітчизняний бізнес до формування боргової політики в новому конкурентному середовищі, перерозподілу ринкової влади і фінансового капіталу. Поєднання процесів глобалізації та деглобалізації у світі в цілому та в Україні зокрема залежить від сили інноваційного ядра економіки, потужності високотехнологічних ринків та їх можливостей привабити внутрішніх і зовнішніх інвесторів для концентрації промислового та фінансового капіталу. Останніми десятиріччями компанії виступають у двоякій ролі: і як продуценти створення суспільних благ, і як емітенти боргових цінних паперів. Зростаюча нерівномірність соціально-економічного розвитку країн, що підсилилася загрозами поширення пандемії, стає фактором активізації політики економічного та технологічного протекціонізму, здатного захистити країну від загроз хаосу і невизначеності майбутнього розвитку.

Частота звернень до поняття деглобалізації зросла на тлі світової кризи 2007–2009 рр., а справжній сплеск інтересу до цієї теми стався 2017 року, після того як до влади в США прийшов Д. Трамп, а криза євроінтеграції привела до перемоги на референдумі прихильників виходу Великобританії з ЄС. У 2019–2020 рр. у зв’язку з посиленням тенденцій політичної та економічної

конфронтації між державами, а також поширенням пандемії коронавіруса, яка паралізувала туризм і трудову міграцію, популярність теми деглобалізації досягла пікових значень (рис. 1).

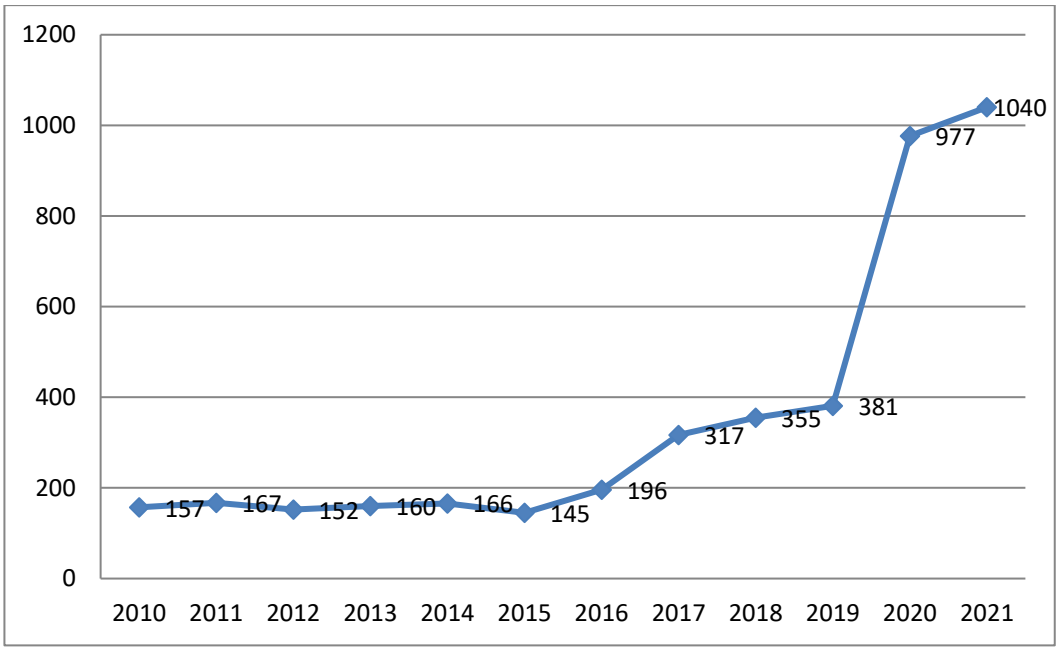

Рис. 1. Частота вживання поняття «деглобалізація» в наукових роботах, врахованих у базі даних Google Scholar (за період до 01.12.2020 включно)

У першому наближенні дослідження фактично розділилися на два основних напрями: одні трактували це як кризу ринкового глобалізму, інші – як тимчасовий занепад торгової активності, властивий фазами рецесії та стагнації традиційного економічного циклу. Погляди дослідників також розділилися щодо їх наслідків, які відбуваються у світовій економіці. Одні вважали такий поворот подій спробою суспільства подолати вади глобалізації, інші - пророкували соціальні катастрофи внаслідок дезінтеграції світової системи капіталізму.

Одним з підтверджуючих доказів деглобалізації є нинішня політична уява як демократій, так і авторитарних держав. Під час останніх виборчих кампаній у США та Німеччині зміна клімату (неминуча міжнародна проблема) обговорювалася як національний виклик, а зусилля з пом’якшення й адаптації

характеризували як національні можливості. У Китаї глобалізована інфраструктура, а саме Інтернет, значно обмежена та переформатована як інструмент, який жорстко контролюється комуністичною партією, а «великий брандмауер» перетворює вільний потік інформації на неймовірно ефективний метод політичного нагляду та контролю. Політики все частіше намагаються сформулювати відповідний баланс між глобальними та локальними рішеннями, але досить часто йдеться про дисбаланс за економічними напрямами. Постає завдання брати на себе відповідальність і вирішувати питання, наскільки варто обмежити або полегшити міжнародну торгівлю товарами та послугами; як саме конкуруючі, іноді ворожі держави і нації можуть подолати глобальну проблему зміни клімату та якою мірою реагування на надзвичайні ситуації у сфері охорони здоров'я повинні керуватися з міжнародними організаціями.

Торговельні та фінансові потоки прямо пропорційно залежать від політичної волі, які зі свого боку лежать в основі світової торгівлі, послаблюючи впевненість у безпеці міжнародних інвестицій.

Варто зазначити, що до пандемії співвідношення глобального товарного експорту до ВВП почало знижуватися вперше після Другої світової війни, скоротившись з 2008 р. майже на 5 процентних пунктів, - приблизно до 20 % 2022 року.

Процеси деглобалізації відбуваються у світі не вперше. У період між Першою світовою війною і початком Другої світової обсяги глобальної торгівлі впали, а співвідношення експорту до ВВП впало з пікового значення 16 % 1913 року до трохи більше 6 %. Як сформулював Джон Мейнард Кейнс [14], таке скорочення стало результатом «проєктів і політики мілітаризму й імперіалізму, расового і культурного суперництва, монополій, обмежень і винятків». Деглобалізація сьогодення почалася внаслідок інших факторів. Насамперед були споруджені нові протекціоністські бар'єри, хоча і не в таких масштабах, як 1930 року. Торговельні обмеження, введені адміністрацією президента США Дональда Трампа після 2017, виявилися в цілому порівняно

обмеженими і націленими в основному на Китай. З початку 1990-х і до недавнього часу світ спостерігав за економічною «конвергенцією»: бідні країни, нарешті (через 200 років), почали наздоганяти багаті [10].

Незважаючи на те, що поточні торгово-економічні проблеми країн, що розвиваються, тісно пов'язані з нинішньою слабкістю попиту у зв'язку з епідемією, обмеження в торгівлі, з якими стикаються ці країни, є результатом більш системних проблем. Зростання торгівлі країн, що розвиваються, знижувалося і в період до пандемії - 2020 і 2021 років. Рівень обмежених імпорт-заходів у країнах G20, які є основними торговими партнерами країн, що розвиваються, різко зріс з травня 2018 року (рис. 2) [11].

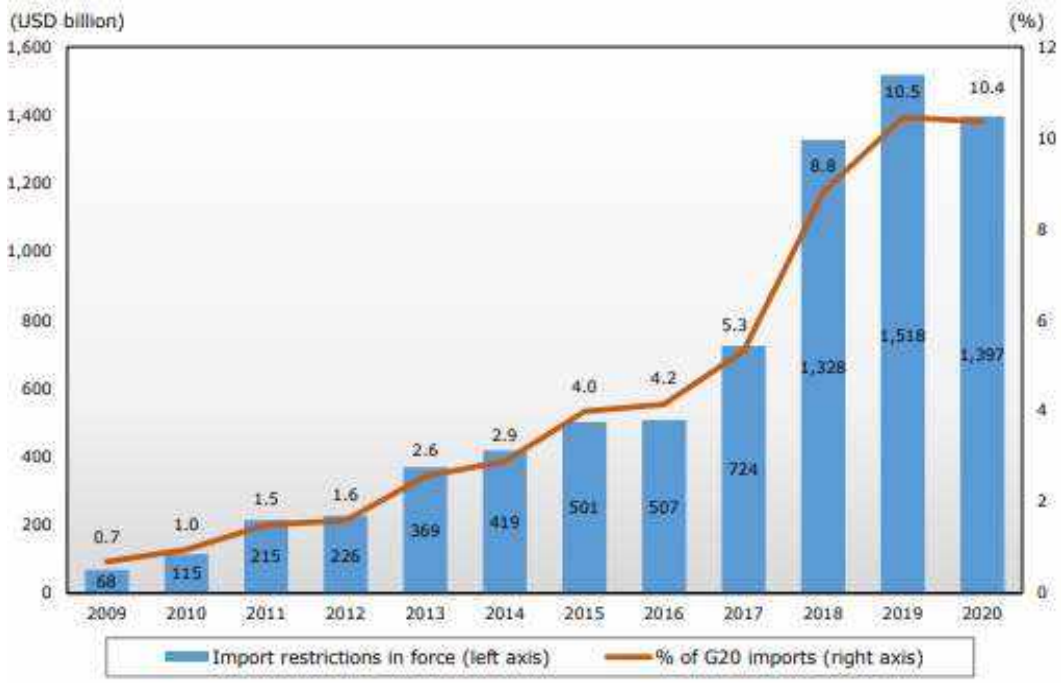

Рис 2. Динаміка зростання обмежувальних заходів імпортної торгівлі країнами G-20

Пандемія COVID-19 ще більше посилила торгові обмеження і протекціоністські тенденції. З метою збереження систем охорони здоров'я та забезпечення життєво важливими товарами потрібно було реалізувати безліч нових торгових заходів. У період 2019–2020 рр. 60 % нових торгових заходів, реалізованих країнами G20, були пов'язані з пандемією. З них лише 30 % це – заборони на експорт медичних товарів, включаючи апарати штучної

вентиляції легень, хірургічні маски, рукавички, ліки та дезінфікуючі засоби, а також обмеження експорту продуктів харчування для підтримки внутрішніх продовольчих ринків. Інша частина торгових заходів була спрямована на закріплення захисту власного виробника.

Загалом з початку пандемії було вжито 144 заходи щодо торгівлі в цілому, а також щодо торгівлі товарів, реалізованих економіками G2O (табл. 1), 12 заходів (73 %) мають характер, який сприяє торгівлі, і 39 (27 %) можна вважати обмежуючими для торгівлі. Обмеження на експорт становлять 95 % усіх зафіксованих обмежувальних заходів.

Таблиця 1

Торгові обмеження під час COVID-19 та заходи, пов'язані з торгівлею

	Facilitating	**Phased out**	**Restrictive**	**Phased out**	**Total**
Import	62	15	0	0	62
Export	31	3	37	20	68
Other	12	2	2	1	14
Total	105	20	39	21	144

Джерело: [11].

В умовах дедалі більшої нестабільності світової економіки в країнах посилюється тенденція регіональної інтеграції. Зокрема, спостерігається посилення економічних тенденцій, що існували раніше, до зниження виробничої, комерційної та технологічної взаємозалежності між основними економіками світу, а також зростаюче значення геополітики, національної безпеки і зниження значущості прийняття багатосторонніх рішень. В Африці вже розпочала роботу Африканська континентальна зона вільної торгівлі (AfCFTA) – найбільша зона вільної торгівлі у світі, яка об'єднає 1,2 мільярда людей із сукупним ВВП близько 2,2 трильйона доларів [13]. Одна з цілей регіональної інтеграції – захистити економіку від коливань попиту та пропозиції за межами регіону. Об'єднання у межах більшого регіонального блоку також зміцнить позиції кожної країни під час переговорів з великими

ринками. Регіональна інтеграція може сприяти зростанню та диверсифікації експорту. Диверсифікація йде поряд зі зміцненням виробничого потенціалу. Отже, метою AfCFTA є також стимулювання промислового розвитку та переорієнтування ланцюжків поставок у бік регіону.

Ця стратегія стає все більш актуальною в контексті можливого скорочення або переструктурування глобальних виробничо-збутових ланцюжків, викликаних ескалацією торгових суперечок, що посилюються пандемією, між великими економіками. Частка глобальних виробничо-збутових ланцюжків у світовій торгівлі значно зросла в 1990-х та на початку 2000-х років, але в останнє десятиліття не змінювалася або навіть знизилася. У поточній ситуації не зрозуміло, як глобальні виробничо-збутові ланцюжки зміняться зі зниженням ризиків, пов'язаних з вірусом. Існує ймовірність серйозних змін, які не стосуватимуться сфери охорони здоров'я, оскільки економічні основи більшості глобальних виробничо-збутових ланцюжків усе ще зберігаються. З цього випливає, що регіональне економічне співробітництво може більшою мірою визначати торговельні відносини в майбутньому, оскільки посилюється його роль у відновленні економічних показників країн, що розвиваються.

Економічний колапс, викликаний пандемією, 2020 року та відновлення завдяки вакцинам 2021 – це досвід, який отримали міжнародні центри фінансового ринку. Упродовж цього періоду центральні банки в країнах з розвиненою ринковою економікою загалом не мали жодних причин обирати різні шляхи політики. Але з цього року мають місце розбіжності. Адже очевидно, що після кризи варто очікувати, що економіка відреагує та справлятиметься зі своїми відповідними борговими тягарями по-різному. У подальшому шок цін на енергоносії, викликаний війною в Україні, посилив такі розбіжності: негативний вплив зазнали імпортери енергоресурсів, такі як Європа, Великобританія та Японія, тоді як реакція енергетично нейтральних країн, зокрема США, була більш прийнятною.

Деглобалізація як кінцева епоха глобалізації останнім часом суттєво активізувалася. Загалом серед її передумов до пікових варто віднести такі:

– Brexit - 2016 р.;

– торгова політика президента Трампа - 2017 р.;

– активізація націоналізму - 2018 р.;

– пандемія - 2020 р.;

– війна в Україні - 2022 р.

Проте жодне з них не привело до зниження світової торгівлі. Насправді, цього року світова торгівля досягла нового рекордного максимуму після постійного зростання впродовж останніх шести років, незважаючи на короткий «V»-подібний збій у відповідь на карантинні заходи, викликані пандемією.

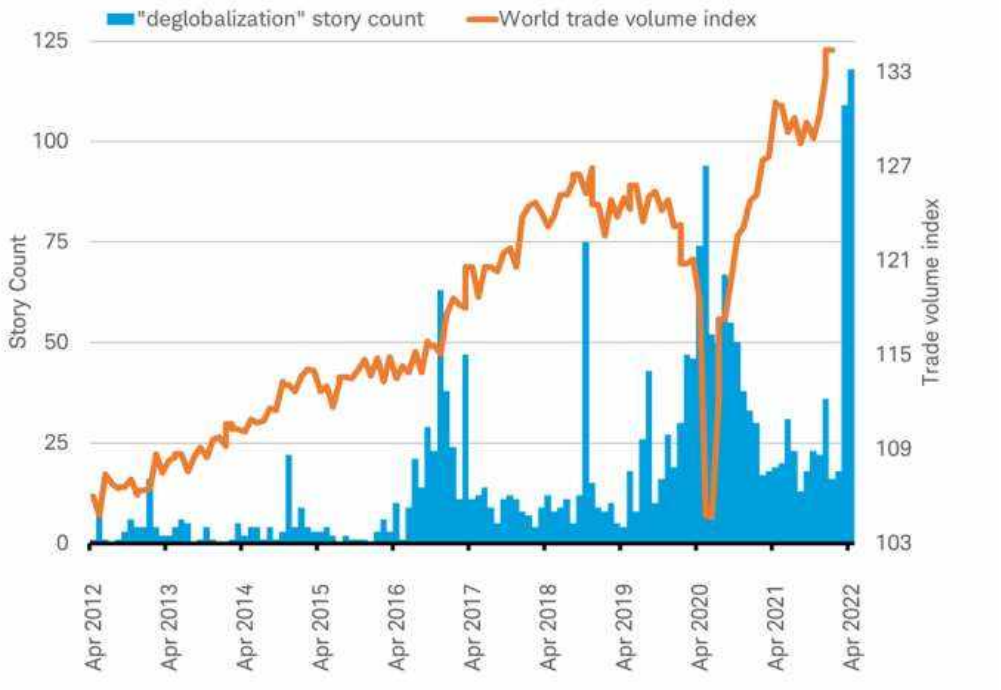

Рис. 3. Динаміка кореляції деглобалізаційних процесів з міжнародною торгівлею

Досить необґрунтовано стверджувати, що деглобалізаційні процеси за своєю сутністю є негативними, оскільки існують проблеми, які найкраще вирішувати всередині країни. Пандемія COVID-19 ілюструє небезпеку покладатися на глобальні ланцюги поставок для основних медичних товарів,

поставки мікрочипів, тоді як зміна клімату вимагає скорочення досить великого вуглецевого сліду міжнародної торгівлі. Глобалізація також містить притаманні недоліки, які призводять до появи непідзвітних світових монополій, таких як Amazon, яка отримала велику користь від пандемії і погіршення нерівності доходів як між країнами, так і всередині країн.

Від «культу ефективності до ефективної економіки», звідки метою парадигми деглобалізації є вихід за межі економіки вузької ефективності, в якій ключовим критерієм є зниження собівартості одиниці продукції, незважаючи на соціальну й екологічну дестабілізацію, яку спричиняє цей процес. Ефективна економіка швидше за все зміцнює соціальну солідарність, підпорядковуючи діяльність ринку цінностям справедливості, справедливості та спільноти, розширюючи сферу демократичного прийняття рішень. Парадигма деглобалізації також стверджує, що модель «єдиного розміру для всіх», як неоліберализм або централізований бюрократичний соціалізм, є нефункціональною та дестабілізуючою. Натомість варто очікувати і заохочувати різноманітність, як це існує в природі. Спільні принципи альтернативної економіки дійсно існують, і вони значною мірою виникли в боротьбі проти провалу централізованого соціалізму та капіталізму і критичних роздумах над ними. Однак те, як ці принципи (ознаки найважливіших з яких окреслені вище) будуть конкретно сформульовані, залежатиме від цінностей, ритмів і стратегічного вибору кожного окремого суспільства.

Війна в Україні розподілила світ на дві частини. Це можна вважати зі свого боку поляризацією політичного блоку, поділом країн за критерієм політики «за» та «проти». Наслідки війни в нашій країні відображатимуться не лише на економіці України, але й на всесвітній фінансовій системі. Накладання санкцій на значну частку економіки Росії спровокувало до пошуку країн альтернатив, суттєво вплинули на експортно-імпортні відносини між окремими країнами. Досить яскраво світ зіштовхнувся з проблемою тотальної залежності від обмеженості енергетичних ресурсів. Очевидно, що пошуки

європейськими країнами альтернатив здатні також засвідчувати деглобалізаційну складову й визначають подальшу долю направленого тренду деглобалізаційних процесів.

Загалом російське вторгнення в Україну ще одне нагадування про те, що геополітика відіграє значну роль у визначенні економічних відносин між країнами. Вторгнення зміцнило політичні та військові союзи, такі як НАТО, й економічні блоки, наприклад між США та ЄС і Китаєм та Росією, прискоривши зсув у бік деглобалізації, можливо, навіть більшою мірою, ніж пандемія COVID-19.

Висновки. Ситуація, що склалася на фоні глобальної проблеми пандемії, а саме збільшення нерівності між різними шарами населення, збільшення безробіття, підвищення інфляції, відобразила зміни в економічній політиці. Уряди країн усе чіткіше розуміють, що внутрішні проблеми складно та навіть не завжди можливо вирішити через органи міжнародних інституцій і домовленості між країнами. Тому вони обережно віддають перевагу іншому напряму економічної політики, який суттєво пришвидшує темпи прийняття протекціоніських обмежень. Ці тенденції продовжують розвиватися також під впливом військового вторгнення Росії на територію України. Зазначений ланцюг подій зі свого боку спровокував посилення ролі регіональних інтеграцій - глокалізації. Загалом подібні зміни в економічній політиці більш повно відображають зміни і в розумінні глобальних системних ризиків, що надає їм особливої актуальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Hirst P. Q., Grahame T. Globalization in Question: The International Economy and the Possibilities of Governance. Cambridge: Polity Press.

2. Bairoch P. European Trade Policy, 1815–1914. URL: https://www.semanticscholar.org/paper/European-trade-policy%2C

3 O’Rourke K. The European Grain Invasion, 1870–1913. Journal of Economic History.

4 Timmer A. S., Williamson J. G. Immigration Policy Prior to the 1930s: Labor Markets, Policy Interactions, and Globalization Backlash. *Population and Development Review.* 1998. Vol. 24 (4).

5. Williamson J. G. Globalization and Inequality, Past and Present. World Bank Research Observer.

6. Hatton T. J., Williamson J. G. The Age of Mass Migration: Causes and Economic Impact. New York and Oxford: Oxford University Press.

7. Довгаль О. А., Довгаль Г. В. Деглобалізаційні тенденції у сучасній світовій торгівлі в умовах нестабільності. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм».* 2016. Вип. 5. С. 19–26.

8. Старостіна О., Каніщенко О. Суперечливі шляхи економічної глобалізації. *Економіка України.* 2008. № 5.

9. Седлачек Т. Економіка добра і зла. Слідами людських пошуків: від Гільгамеша до фінансової кризи. Видавництво Старого Лева, 2017.

10. Wallace J., Kornprobst M. What is deglobalization? Chatham House, The Royal Institute of International Affairs, 2021.

11. Report on G-20 trade measures. World Trade organization. URL: https://www.wto.org/english/news_e/news21_e/trdev_28oct21_e.htm

12. Walden Bello. The virtues of deglobalisation.Foreign Policy in Focus (c), IPS. URL: https://www.tni.org/es/node/11276

14. Free Trade Deal Boosts Africa's Economic Development. The World Bank. URL: https://www.worldbank.org/en/topic/trade/publication/free-trade-deal-boosts-africa-economic-development

15. What was the heyday of the globalized economy of the early 20th century like? The Globalist. URL: https://www.theglobalist.com/global-man-circa-1913/

REFERENCES

1. Hirst P. Q., Grahame T. Globalization in Question: The International Economy and the Possibilities of Governance. Cambridge: Polity Press.

2. Bairoch P. European Trade Policy, 1815–1914. URL: https://www.semanticscholar.org/paper/European-trade-policy%2C

3. O'Rourke K. The European Grain Invasion, 1870–1913. Journal of Economic History.

4. Timmer A. S., Williamson J. G. Immigration Policy Prior to the 1930s: Labor Markets, Policy Interactions, and Globalization Backlash. *Population and Development Review.* 1998. Vol. 24 (4).

5. Williamson J. G. Globalization and Inequality, Past and Present. World Bank Research Observer.

6. Hatton T. J., Williamson J. G. The Age of Mass Migration: Causes and Economic Impact. New York and Oxford: Oxford University Press.

7. Dovgal O. A., Dovgal G. V. Deglobalization trends in modern world trade in conditions of instability. *Bulletin of Kharkiv National University named after V. N. Karazin. Series "International relations. Economy. Local studies. Tourism".* 2016. Issue 5. P. 19–26.

8. Starostina O., Kanishchenko O. Contradictory ways of economic globalization. *Ukraine economy.* 2008. No. 5.

9. Sedlacek T. Economics of good and evil. In the footsteps of human quests: from Gilgamesh to the financial crisis. Stary Lev Publishing House, 2017.

10. Wallace J., Kornprobst M. What is deglobalization? Chatham House, The Royal Institute of International Affairs, 2021.

11. Report on G-20 trade measures. World Trade organization. URL: https://www.wto.org/english/news_e/news21_e/trdev_28oct21_e.htm

12. Walden Bello The virtues of deglobalisation. Foreign Policy in Focus (c), IPS. URL: https://www.tni.org/es/node/11276

14. Free Trade Deal Boosts Africa's Economic Development. The World Bank. URL: https://www.worldbank.org/en/topic/trade/publication/free-trade-deal-boosts-africa-economic-development

15. What was the heyday of the globalized economy of the early 20th century like? The Globalist. URL: https://www.theglobalist.com/global-man-circa-1913/